

Geen eenduidige lijn tusse

Algemeen

[Lourens Gengler]

De discussie over het gebruik van het Braziliaanse Amazoneoerwoud om sojaplantages aan te leggen, lijkt steeds meer te stelen op geloof en vertrouwen. Feitelikheden worden naar de achtergrond geschoven. Peter Zuurbier, verbonden aan Wageningen UR, verzet zich tegen deze tendens. Volgens hem is er helemaal geen éénduidige lijn tussen ontbossing en de teelt van soja.

De boodschap van Zuurbier is dat de totale situatie in de Amazone veel te complex is om simpelweg in oneliners te duiden.

De Nederlandse vastenactie vraagt dit jaar extra aandacht voor ontbossing van oerwoud in de Braziliaanse deelstaat Pará. Volgens de organisatie Cordaid, die de actie initieert, worden grote delen van de deelstaat gerooid om in ons land vlees te kunnen produceren met soja. Nederland is wereldwijd één van de belangrijkste importeurs van soja en daarom in belangrijke mate schuldig aan de ontbossing van de Amazoneoerwouden, zo is de stelling.

Deze uitlatingen komen overeen met soortgelijke berichten van andere organisaties en media over expansie van sojateelt in de Braziliaanse Amazoneoerwouden. De stichting Milieudefensie is half april 2009 weer gestart met een massale publiekscampagne waarbij Albert Heijn verantwoordelijk wordt gesteld voor ontbossing. 'Voor 1 kilo kippenvlees is 5 m² oerwoud gekapt', is de niet mis te verstane mededeling van Milieudefensie.

Controverse

Niet alleen de Nederlandse consument wordt rechtstreeks beschuldigd als veroorzaker van ontbossing van de Amazoneoerwouden. Door NGO's wordt ruimhartig met een beschuldigende vinger naar nalatigheid van Braziliaanse overheden gewezen. Het lijkt in eerste instantie een uitgemaakte zaak, maar is bij nadere beschouwing en zeker gezien vanuit Braziliaanse zijde, niet zo hard als het lijkt.

Iemand die voor nuance pleit, is Peter Zuurbier. Hij is sinds februari 2006 vanuit de Wageningen Universiteit en Research center gedetacheerd in Brazilië om, gezamenlijk met overheden en universiteiten, onderzoeksprojecten te initiëren. Vanuit die hoedanigheid volgt hij de ontwikkelingen in Braziliaanse landbouw op de voet. Vanzelfsprekend is ook (expansie van) sojateelt en veehouderij richting de Amazone een steeds terugkerend thema. Hij ziet echter heel andere oorzaken voor ontbossing, andere problemen en constateert toenemende irritatie in Brazilië door de bemoeienissen van West-Europese NGO's.

Houtkap

Zuurbier stelt vast dat de sojateelt niet de drijvende kracht is achter ontbossing van het Amazone regenwoud. „De eerste stap in het proces van ontbossing, is het kappen van de individuele beste bomen. En in tegenstelling tot wat men in Nederland vaak denkt, zijn die bomen ook niet allemaal bestemd voor de (illegale) export naar het rijke westen.” Ruim 85 procent van het hout is voor binnenlands gebruik, want daaraan is veel te verdienen.

Na de kap van de woudreuzen is het gebied toegankelijker geworden en kunnen de kleinere bomen worden gekapt door de zogenaamde posseiros die ook houtskool winnen van kleinere bomen en struiken. Daar achteraan

Bossen ontbossing en sojateelt

Amazoneproblematiek te complex voor simpele oplossingen

Op slechts 2 procent van de ontboste gebieden wordt soja geteeld en in de totale wettelijke Amazone slechts 1,4 procent.

komen dan de zogenaamde grilheiros die de zaak kaal branden zodat op de opengevallen gebieden ruimte is voor veehouders (pecuaristas). Als de grond na een paar jaar geen opbrengst meer geeft, volgt akkerbouw.

Soja is daarvoor een geschikte teelt, omdat het een vlinderbloemige is en daardoor weer stikstof in de arme bodem brengt. „Al met al is er helemaal geen éénduidige lijn tussen ontbossing, teelt van soja en het pluimveevlees in de schappen van Albert Heijn. Tot dusverre wordt bovendien op slechts 2 procent van de ontboste gebieden soja geteeld en het aandeel soja in de totale wettelijke Amazone is slechts 1,4 procent”, zo rekent Zuurbier voor. „De sterke nadruk tussen de relatie soja en Amazone is dus op z'n minst misleidend.”

Verwarring

Het begrip Amazone kan al direct tot verwarring leiden, omdat het over drie verschillende gebieden kan gaan. In de eerste plaats de zogenaamde Amazonebiosfeer met de oerwouden en de specifieke vegetatie en natuur dat

zich uitstrekt over acht landen in Zuid-Amerika. Daarnaast wordt gesproken over het Amazone-basin; het stroomgebied van de rivier.

De derde omschrijving van Amazone als gebied brengt echter de meeste verwarring. Dat is de wettelijke Amazoneregio zoals die door de Braziliaanse overheid in 1953 is vastgelegd. Diverse deelstaten zijn daarin vertegenwoordigd en het totaal beslaat 5,2 miljoen km² en daarmee 60 procent van totaal Brazilië. Geheel ten onrechte wordt dit in het dagelijkse spraakgebruik gelijkgesteld aan de oerwouden en speciale natuurgebieden. Zuurbier: „Over het algemeen wordt aangenomen dat van de maximale Amazonebiosfeer inmiddels 17 procent is verdwenen. Over de precieze hoeveelheid bestaat natuurlijk discussie, maar er is overeenstemming dat nog steeds 78 tot 80 procent van de oorspronkelijke Amazone in tact is. Volgens gegevens van de laatste vijf jaar wordt dagelijks 52 km² ontbost. Overigens is herstel van de bossen mogelijk maar dat duurt tientallen jaren.”

Uit gegevens van het Braziliaanse minis-

Braziliaanse landbouw

Brazilië is met een oppervlakte van 8 miljoen km² het grootste land van Zuid-Amerika en het vijfde grootste land ter wereld (na Rusland, Canada, China en de VS). De oppervlakte is twee keer zo groot als de totale EU bij elkaar, ofwel 200 keer Nederland.

Brazilië is een land van rundvee(vlees). Met 195 miljoen runderen is het de tweede grootste rundvleesproducent ter wereld (na India), met een export van bijna 2 miljoen ton per jaar.

terie van Milieu blijkt dat de hoeveelheid ontboste gebieden per jaar sinds 2006 is afgenomen van 18.700 km² tot 9100 km² in 2008. In de deelstaat Mato Grosso is de afname van ontbossing 33 procent, in Rondônia 38 procent en in Pará 81 procent. Juist deze laatste deelstaat is speerpunt van de Nederlandse vastenactie over ontbossing, oprukken-de soja en 'landroof'.

Eenzijdig

De boodschap van Zuurbier is dat de totale situatie in de Amazone veel te complex is om simpelweg in oneliners te duiden.

„In het algemeen heb ik niet veel waardering voor de manier waarop de meeste NGO's werken. Ze spelen in op de emotie van de achterban door simpele, eenzijdige statements en er wordt niet naar brede ontwikkelingen gekeken.”

Een voorbeeld van de complexiteit is de kwestie van de eigendomsrechten waar tijdens de vastenactie veel nadruk op werd gelegd. Maar liefst 43 procent van de wettelijke Amazone (5,2 miljoen km²) is aangewezen als nationaal natuurreserveaat. Vervolgens is nog 21 procent in eigendom van de verschillende deelstaten. Officieel is 4 procent geregistreerd privé-bezit. Van de overige 32 procent wordt het officiële eigendomsrecht betwist.

„Ook al ben je officieel eigenaar van een gebied, dan nog mocht maximaal

>> Geen eenduidige lijn tussen ontbossing en sojateelt

50 procent van het bos worden gekapt. In de jaren '90 is dat teruggebracht tot 20 procent en moet 80 procent van het oorspronkelijke bos in z'n natuurlijke staat blijven. Dit betekent echter nog steeds dat ontbossing volkomen legaal kan zijn. Ook dat mag men in Europa wel eens wat meer beseffen", vindt Zuurbier.

Wetgeving

Al sinds de jaren '60 is er uitgebreide wetgeving in het leven geroepen ter bescherming van indianen, water, bossen, landloze boeren, milieu, et cetera. Daarbij moet worden opgemerkt dat alleen al de staat Amazonas zo groot is als Europa en daar slechts 900 milieucontroleurs beschikbaar zijn. Verder is er veel onduidelijkheid over landrechten. In vroegere jaren zijn soms voor hetzelfde gebied eigendomsrechten afgegeven aan verschillende personen. Een centrale registratie was er echter niet. Het kan dus gebeuren dat iemand een oud contract vindt bij verdeling van een erfenis, maar dat het betreffende grondstuk alweer door anderen in gebruik is genomen.

In de deelstaat Mato Grosso besteedt de centrale overheid veel aandacht aan de problematiek van eigendomsrechten en ontbossing. Wanneer een gebied echter niet is aangemerkt als speciaal natuurreserveaat, staat de eigenaar volledig in zijn recht om de gronden te ontginnen. De laatste jaren worden echter steeds meer wettelijke grenzen gesteld aan het

RTRS

Tegemoetkomende aan de eisen van de NGO's, participeert de sojaverwerkende industrie in de Round Table for Responsible Soy (RTRS). Hierin zijn alle partijen van teelt tot en met afzet, en van overheden tot NGO's vertegenwoordigd. In Nederland is door de Nederlandse Vereniging Diervoederindustrie ook een Task Force Duurzame soja opgericht. Naast Nevedi zijn ook Vion, Friesland-Campina, Gebroeders van Beek Group en Storteboom Group hierbij betrokken.

De Nederlandse organisatie wil een stroom soja zodanig in kaart brengen dat door middel van een certificaat wordt gegarandeerd dat het voldoet aan specifieke duurzaamheidscriteria onder andere rond ontbossing en arbeidsomstandigheden. Voor 2009 mikt de organisatie op 50.000 ton en voor 2011 is 150.000 ton gepland. In totaal wordt in Nederland ongeveer een miljoen ton sojameel (dat overblijft na het crushen, uitpersen van de olie) gebruikt als diervoeder. Die hoofdstroom voldoet aan de criteria zoals die door de wereldwijde RTRS zijn afgekondigd.

percentage dat in landbouwgrond mag worden omgezet. In veel gevallen ziet men dat als onrechtvaardige onteigening door de overheid, waarvoor geen compensatie wordt gegeven.

Biobrandstof

Naast sojateelt staat ook de biobrandstofproductie ter discussie. Begin april 2008 was daarover onder andere een hoorzitting in de Tweede Kamer. Daar werd onder andere gesteld dat biobrandstofproductie de existentie van indianen in de Braziliaanse deelstaat Mato Grosso bedreigt. Ook de plotselinge forse stijging van de voedselprijzen in 2007 en begin 2008 werd voor een groot deel op het conto geschreven van biobrandstoffen. Een topman van de Wereldbank noemde op een gegeven moment de biobrandstoffen een 'misdad tegen de mensheid'. Ook

Nederlandse politici, zoals vice-premier Wouter Bos deden soortgelijke uitspraken.

„Het is verbazingwekkend wat er allemaal werd beweerd. Vrijwel niemand keek naar wat er werkelijk aan de hand was met de voedselprijzen. Het grootste deel van de prijsstijging werd verklaard door te lage voorraden, de hoge olieprijs en verder was speculatie door hedgefonds een belangrijke oorzaak", constateert Zuurbier. „Tijdens die heftige discussies ontstond er een soort heilige alliantie tussen oliemaatschappijen, levensmiddelenbedrijven, zoals Unilever, en diverse NGO's. Ieder van deze partijen had zo z'n eigen agenda om tegen de expansie van biobrandstoffen te zijn. Inmiddels is ook hier in Brazilië de discussie geluwd." ■

